

Programma van maatregelen Mechelen – Voochtstraat 6

Liesbeth Coremans

Bornem
2020

Gemotiveerd advies

Het was al mogelijk om het vooronderzoek uit te voeren dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en de waarde van het archeologische erfgoed. Het uitgevoerde vooronderzoek gerapporteerd in de nota omvat een proefputtenonderzoek (projectcode 2019J339).

Bij het proefputtenonderzoek werden relevante archeologische resten binnen het onderzoeksgebied vastgesteld. Het betreft voornamelijk ophogingslagen, tuinaardelagen, (puin)kuilen, een waterput met houten beschoeiing en een greppel. Verder werden ook muurresten vastgesteld, waaronder gootjes en een waterput. De twee proefputten aangelegd in de niet onder-kelderde zone kennen een vrij gelijkaardige stratigrafische opbouw. Er kan een onderscheid gemaakt worden in een pakket aan ophogingslagen uit de nieuwe en/of nieuwste tijd. Daaronder doen zich één (noordwestelijke zone) of meerdere (zuidoostelijke zone) tuinaardelagen voor die een periode bestrijken van de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd.

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek doen besluiten dat het bodemarchief in de niet-onderkelderde zones een goede bewaring kent. In totaal werden vier tot zes relevante archeologische niveaus herkend. In de onderkelderde zone is één relevant archeologisch niveau aanwezig. Hoewel de plaatsing van de kelders in deze zone een negatieve impact hebben gehad op het bodemarchief is het niveau van de moederbodem slechts weinig aangetast. Resten van historische bebouwing werden hier niet aangetroffen. Ook sporen en structuren die te relateren zijn aan ambacht of religie werden niet herkend. De mogelijkheid bestaat echter dat dergelijke resten zich wel nog binnen het onderzoeksgebied kunnen voordoen.

De zone geadviseerd voor opgraving heeft een oppervlakte van ca. 1212 m². Naar aanleiding daarvan werd een programma van maatregelen opgemaakt voor een archeologische opgraving.

Figuur 1: Nodig geachte maatregelen, weergegeven op het GRB met weergave van het aantal verwachte opgravingsniveaus per zone en aanduiding van de geplande taluds (www.geopunt.be)

Programma van maatregelen voor een archeologische opgraving

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het doel van het onderzoek is het exploiteren van het aanwezige potentieel aan kennisvermeerdering.

Dit kan door middel van volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Kan het onderzoek de gegevens uit het archeologisch vooronderzoek bevestigen of bijstellen?
- Wat is de relatie tussen de historische bebouwing en het aanwezig archeologisch erfgoed?
- Zijn er sporen aanwezig die inzicht geven in de vroegere indeling van het erf en is daar een evolutie in te herkennen?
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Kan het onderzoek de gekende historische gegevens en interpretaties over het onderzoeksgebied fijn stellen, aanvullen en/of bijstellen?
- Van wanneer dateren de oudste resten op de site en waaruit bestaan ze?
- Welke fasering tonen de muurresten aan?

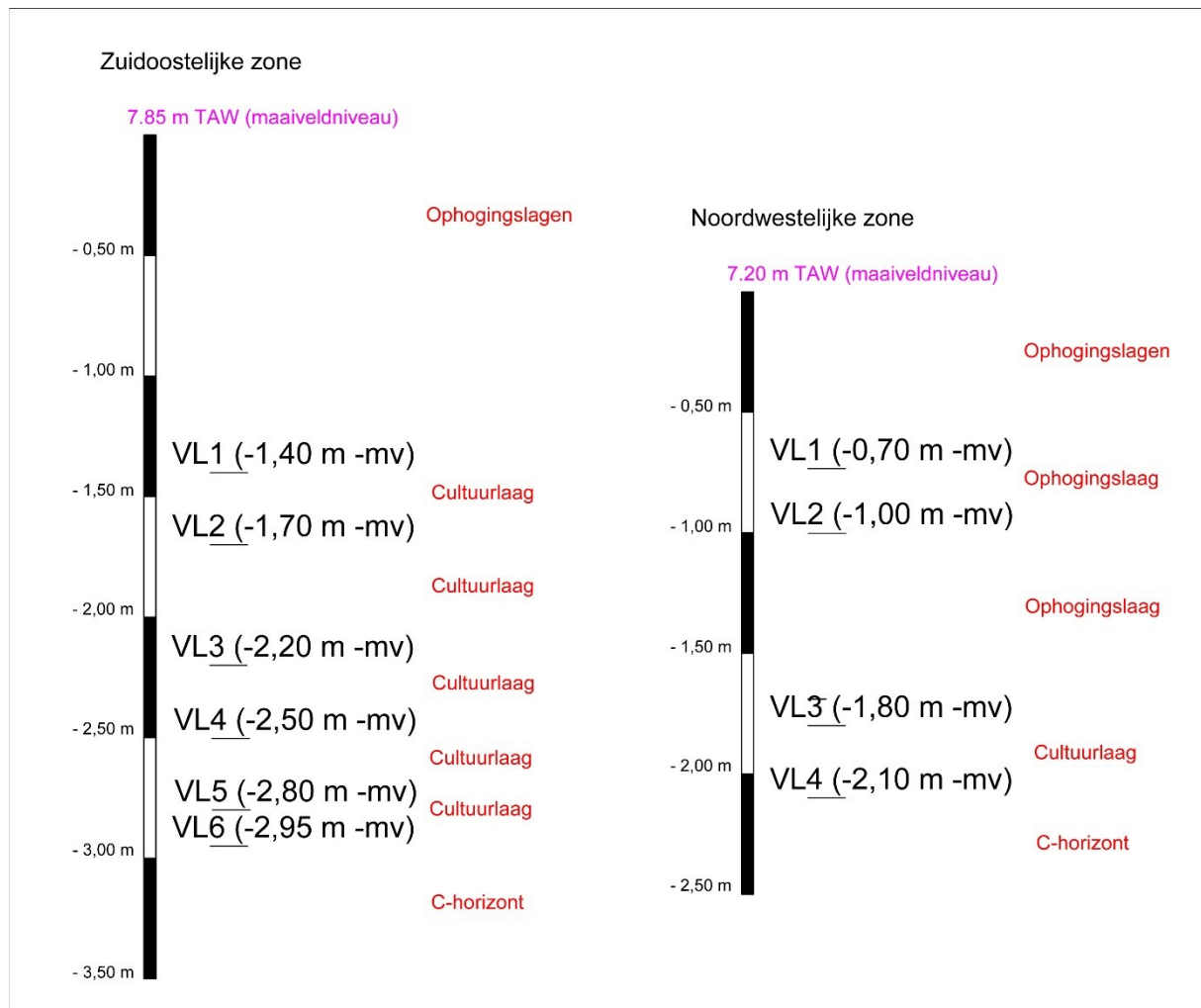
Onderzoeksstrategie en methode en technieken

Het betreft een site met complexe verticale stratigrafie. Het staat de uitvoerder vrij om te bepalen of de opgraving zal gebeuren in één of meerdere opgravingsputten. De omvang van iedere put/ieder vlak is dusdanig dat er een goed ruimtelijk inzicht is en dat alle plannen naadloos aansluiten tot één overzichtelijk plan van het hele terrein. Wanneer gebouwplattegronden gedeeltelijk buiten het vlak van de aangelegde werkput liggen, dient de werkput uitgebreid te worden om de structuren in één geheel te kunnen onderzoeken. Daarbij dienen de grenzen van het onderzoeksgebied echter wel gerespecteerd te worden.

Bouwputbeschoeiingen die voorzien zijn in het kader van de geplande werken kunnen geplaatst worden zonder archeologisch onderzoek. Hierbij dient de verstoring wel tot een minimum beperkt te worden. Indien het aanvangspeil zich dieper bevindt dan het huidige maaiveld en om deze te kunnen realiseren het niveau verlaagd dient te worden, dient de archeologische opgraving eerst uitgevoerd te zijn tot op deze diepte met inbegrip van een buffer van minimaal 20 cm.

Binnen het onderzoeksgebied worden volgens de geplande werken taluds voorzien. Deze zones nemen de niet-onderkelderde zone in het zuidoosten en een deel van de niet-onderkelderde zone in het westen in beslag. De taluds worden getrapd aangelegd. Indien de verstoringsdiepte van de taluds tot in de archeologisch relevante niveaus reikt, moeten deze stelselmatig mee verdiept worden tijdens het onderzoek. Ter hoogte van de taluds dient echter geen rekening gehouden te worden met een bijkomende buffer, omdat dit stabiliteitsproblemen van de ondergrond naderhand kan veroorzaken. De te onderzoeken oppervlakte en de diepte van het niveau in deze zones wordt bijgevolg bepaald door de verstoringsdiepte van de geplande taluds.

De uitvoering van de geplande werken zal gefaseerd plaatsvinden. Momenteel worden de werken in twee fasen voorzien. Dit kan echter nog verder opgedeeld worden. De uitvoering van het archeologisch vervolgonderzoek dient bijgevolg afgestemd te worden op de fasering van de geplande werken.

Figuur 2: Schematisch overzicht van de verwachte niveaus ter hoogte van de niet-onderkelderde zones in het zuidwesten en het noordoosten van het onderzoeksgebied

Aan de hand van het uitgevoerde archeologische vooronderzoek ter hoogte van het onderzoeksgebied worden (minstens) 1 tot 6 opgravingsniveaus onderscheiden (Figuur 2). In de zuidoostelijke zone van het onderzoeksgebied zijn er zes relevante opgravingsniveaus aanwezig. Ter hoogte van de noordwestelijke zone werden vier opgravingsniveaus herkend. Deze zone beslaat een oppervlakte van ca. 376 m².

Ter hoogte van de onderkelderde zone met een oppervlakte van ca. 973 m² is slechts één relevant archeologisch niveau aanwezig. De totale verstoringsdiepte van de (plaatsing en recente uitbraak van de) kelder werd vastgesteld tot op ca. 60 cm onder de vloerplaat van de kelder (of 4,70 m TAW). Als we de diepte van de verstoring aftoetsen aan de diepte van de moederbodem in de andere twee werkputten, kunnen we stellen dat de aanwezigheid van de kelder slechts een beperkte mate van verstoring heeft veroorzaakt van de natuurlijke moederbodem. Er kunnen zich bijgevolg nog grondsporen of mogelijk zelfs muurresten voordoen op dit niveau. Op dit moment is echter niet duidelijk of er zich al dan niet nog bijkomende relevante sporen bevinden en om hoeveel sporen het

gaat, aangezien een proefputtenonderzoek slechts een beperkt ruimtelijk inzicht biedt en vooral als doel heeft de stratigrafie in kaart te brengen.

Op basis van het proefputtenonderzoek werd een idee verkregen van de dieptes van de archeologische niveaus in de verschillende zones. Hierbij dient in het achterhoofd gehouden te worden dat slechts plaatselijk inzicht verkregen werd in de lagenopbouw, waardoor een sterkere variatie in de diepte van de archeologische niveaus kan bestaan en dieptes enigszins kunnen afwijken. De vermelde dieptes zijn enkel richtinggevend.

Relevante archeologische niveaus t.h.v. de zuidoostelijke zone:

- Bovenzijde cultuurlaag L6 en muurresten op ca. 1,40 m -mv of ca. 6,30 m TAW
Bovenzijde cultuurlaag L7 op ca. 1,70 m -mv of ca. 6,00 m TAW
- Bovenzijde cultuurlaag L8 op ca. 2,20 m -mv of ca. 5,50 m TAW
- Bovenzijde cultuurlaag L9 op ca. 2,50 m -mv of ca. 5,20 m TAW
- Bovenzijde cultuurlaag L10 op ca. 2,80 m -mv of ca. 4,90 m TAW
- Bovenzijde C-horizont op ca. 2,95 m -mv of ca. 4,75 m TAW

Relevante archeologische niveaus t.h.v. de noordwestelijke zone:

- Bovenzijde ophogingslaag L33 op ca. 0,70 m -mv of ca. 6,50 m TAW
Bovenzijde ophogingslaag en muurresten op ca. 1 m onder het maaiveld of 6,20 m TAW
- Bovenzijde cultuurlaag L25 op 1,80 m onder het maaiveld of ca. 5,40 m TAW
- Bovenzijde C-horizont op ca. 2,10 m -mv of ca. 5,10 m TAW

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden een recente waterput met oudere constructiefase die hoogstens teruggaat tot de nieuwe tijd en een waterput met houten beschoeiing uit de (late) middeleeuwen aangetroffen. Verder zijn er geen beer-, afval- of waterputten vastgesteld. Gezien de aard van de site zijn deze wel te verwachten.

Er moeten maatregelen genomen worden tegen overlast door regen- en/of grondwater. De maatregelen mogen niet schadelijk zijn voor het bodemarchief. Voorafgaand aan het vlakdekkend onderzoek wordt het peil van de grondwatertafel bepaald. Desgevallend worden de nodige maatregelen genomen zodat de opgraving kwalitatief kan uitgevoerd worden.

Staalname en conservatie

Tijdens de opgraving dient een zo volledig mogelijke inzameling en registratie van natuurwetenschappelijke vondsten en een adequate staalname voor natuurwetenschappelijk onderzoek plaats te vinden, die een kwaliteitsvolle basis bieden om een assessment en eventuele verwerking en vervolgonderzoek uit te voeren. Verder dienen ze kwaliteitsvolle analyses aan te leveren die vanuit natuurwetenschappelijke gegevens de archeologische interpretatie ondersteunen en versterken. De methode dient te voldoen aan de bepalingen van hoofdstuk 20 uit de Code van Goede Praktijk. De methode met betrekking tot de toepassing van conservatie dient te voldoen aan de bepalingen in Deel 4 van de Code van Goede Praktijk.

Staalname spitst zich toe op de mogelijkheden voor het verfijnen van de datering van de aangetroffen sporen, bijvoorbeeld aan de hand van dendrochronologie. ¹⁴C-onderzoek is wellicht in minder grote mate aangewezen, omdat na ca. 1650 de resultaten weinig betrouwbaar worden. Mogelijk is het wel zinvol voor eventuele oudere fasen. Door de aanwezigheid van de walgrachten kan hout bewaard zijn. Hierbij kan dendrochronologie interessants zijn om absolute dateringen te bekomen van de site.

Anderzijds dienen ook stalen genomen te worden die een antwoord kunnen bieden op onderzoeksvragen met betrekking tot het landschap waarin de sporen te situeren waren (onderzoek

van pollen, botanische macroresten, ...). Dat kan door bemonstering van bodemprofielen, maar ook van sporen, zoals walgrachten en waterputten.

Bij het aantreffen van waterputten, beerputten en/of diepe afvalputten wordt bijzondere aandacht besteed aan de monsternamen. Ze worden bemonsterd en gezeefd met het oog op de analyse van het consumptiepatroon.

Baksteen- en mortelstalen dienen genomen te worden van elke constructiefase van elk gebouw. Doel van de inzameling van deze stalen is vergelijking toe te laten met andere gebouwen in de regio. Hetzelfde geldt voor natuurstenen bouwmaterialen. Van het natuursteen is het mogelijk de steensoort en de herkomst te bepalen.

Gezien er natte contexten aanwezig zijn kunnen vondsten in organisch materiaal aangetroffen worden waarvan het zinvol kan zijn ze te conserveren. Metalen voorwerpen worden ook mogelijk aangetroffen. Hiervoor kan röntgenonderzoek noodzakelijk zijn, om het oorspronkelijke object te kunnen herkennen en ook conservatie is mogelijk aan de orde. Verder wordt mogelijk aardewerk en glas aangetroffen. Of conservatie noodzakelijk of wenselijk is, moet blijken uit het conservatie assessment in het kader van de opgraving.

Omvang en criteria

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van het assessment beantwoord zijn.

Schatting duur en kostenraming

De geschatte duur van het vervolgonderzoek en de daaraan gekoppelde kosten werden gecommuniceerd aan de initiatiefnemer. Ze werden opgenomen in de privacy-fiche.

Noodzakelijke competenties

De actoren die betrokken moeten worden bij de uitvoering van de archeologische opgraving zijn:

- Een veldwerkleider met 120 werkdagen opgravingservaring op sites met een complexe verticale stratigrafie. Daarnaast dient de veldwerkleider te beschikken over minstens 60 dagen opgravingservaring met sites met muurresten.
- Een assistent-archeoloog met opgravingservaring op sites met een complexe verticale stratigrafie. Daarnaast dient deze te beschikken over minstens 30 dagen opgravingservaring met sites met muurresten.
- Twee medewerkers

De inzet van een aardkundige wordt niet nodig geacht, omdat er voldoende inzicht in de bodemopbouw is op basis van het bodemkundig onderzoek tijdens het proefsleuvenonderzoek en het hoofdzakelijk antropogeen gevormde lagen omvat. Tijdens de opgraving is het echter wel mogelijk dat de inzet van een aardkundige, een conservator, een natuurwetenschapper, een fysisch antropoloog of een materiaaldeskundige nodig blijkt. In dat geval dienen de desbetreffende actoren betrokken te worden bij de uitvoering van het onderzoek.

Bij natuurwetenschappelijk onderzoek worden minstens de natuurwetenschapper en de veldwerkleider ingezet. Bij het assessment bij opgravingen worden minstens de erkende archeoloog en de veldwerkleider ingezet. De materiaaldeskundige, natuurwetenschapper, fysisch antropoloog en conservator worden betrokken indien de situaties zich voordoen waar zij voor verantwoordelijk zijn of in gespecialiseerd zijn. Bij de rapportering over de opgraving worden minstens de erkende archeoloog

en de veldwerkleider ingezet. Bij de conservatie en langdurige bewaring worden minstens de conservator, de veldwerkleider en de erkende archeoloog ingezet.

Risicofactoren

Mogelijk zijn sporen aanwezig die reiken tot onder de grondwatertafel. Wanneer uit boringen blijkt dat sporen zich meer dan 30 cm onder de grondwatertafel bevinden, dienen deze met bemaling te worden opgegraven. In zones waar bemaling een schaderisico impliceert, wordt de haalbaarheid voorafgaand afgetoetst d.m.v. een risico-analyse. Bij de plaatsing ervan wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de aanwezigheid van het bodemarchief en de op te graven zones.

Bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

Met betrekking tot het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble dat het resultaat is van de archeologische opgraving wordt een overdracht voorgesteld aan het onroerenderfgoeddepot Mechelen, Leuvensesteenweg 474, 2812 Mechelen.

Voor een groot deel van de archeologische vondsten wordt verwacht dat bijkomende conservatie hoogstwaarschijnlijk niet aangewezen is op basis van de goede bewaringstoestand. Bij langdurige bewaring dienen vooral schommelingen in temperatuur en relatieve luchtvochtigheid vermeden te worden door bewaring in een geschikte omgeving.